

Ljusgrå, strimmig gnejs. Höjd 1,10 m., bredd (över korsmitten) 1,40 m. På h. sidan är ett stycke med ristning avslaget; det saknades redan på 1600-talet. Även upptill är stenens kant skadad. Ristningen är delvis grund och hårt vittrad.

Inskrift:

× **kamal** **ak** × **þialfi** × **þeir** × **litu** × **risa** × **stain** × **þinnsa** × ... **faður** × **sin** × **manuþan** × **ialbin** **kup** × **sial** **an**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Gamall ok þialfi þeir letu ræisa stæin þinnsa ... faður sinn, mann nytan. Hialpin Guð sial han[s].

»Gammal och Tjälve de läto resa denna sten ... sin fader, en dugande man. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Icke stungna äro 1 och 56 **k**, 15, 18, 22, 41 **i**, 46 **u**. Hst i 2 **a** är nästan helt bortvittrad. Vid 11 **l** är stenyttan mycket skrovlig; runan därför otydlig. I 26 **t** är v. bst borta, likaså i 47 **t**. Vid 32 **n** går en spricka över stenen, som helt tagit bort bst. Intet sk efter 45 **n**. — Hadorph och Leitz: Sk saknas framför 1 **k**; 2 **i**; 29 **l**; 34 **i**; 59—64 **sial an** saknas. I sin anteckningsbok har dock Hadorph 29 **n** och 34 **a**. — Dybeck: 2 **a**; 34 **i**; 59—64 saknas. — Brate: 2 **a**; 34 **a**; 59—64 **sial an** ha iakttagits av Brate.

Om namnet *Gamall* se Sö 312, om *Þialfi* Sö 194.

57. Riksby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 35.

Litteratur: D 2: 29. UFT h. 2 (1872), s. 16, h. 5 (1876), s. 103; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATA 10), s. 339 f.; E. Brate, Anteckningar (ATA); O. v. Friesen i Namn och Bygd 1930, s. 103; E. Wessén, Runstenarna i Bromma (1932), s. 26 f.; Handlingar i ATA.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA).

Enligt Dybeck blev runstenen »nyligen» (d. v. s. i början av 1860-talet) funnen »i kanten av en bäck, som rinner mellan sjön Judarn och Lillsjön vid Ulvsunda». Då Brate år 1902 besökte platsen, berättade båtsmanskorpral Norrby i Riksby för honom, att stenen hade hittats, då bäcken på 1860-talet rensades upp för att få avlopp för vattnet. Den restes av Norrby, på Dybecks begäran, i en oodlad bergbacke strax N om bäcken, där den blivit funnen. Sedermera blev den emellertid kullvältad, och den vänstra delen av stenen, som redan på Dybecks teckning anges som lös, försvann. Möjligen har den, såsom Brate förmodar, blivit inlagd i en bro över bäcken. Det var sålunda endast en del av stenen, som Brate år 1902 fann, undersökte och fotograferade. Den restes nu på nytt av båtsman Norrby och stöddes bakom med smärre stenar.

Vida värre var dock den förödelse, som runstenen några år senare har undergått. I en skrivelse till Riksantikvarien från dennes ombud i Bromma, ingenjör Bror Ericson (²/₉ 1921, ATA) finner man härom följande upplysningar: »Vid Riksby båtsmanstorp i Bromma har sedan 1863 eller 64 funnits en runsten, som under något av dessa år upptagits ur den strax intill båtsmanstorpets förbiflytande bäcken av båtsman Norrby, densamme som ännu bebor torpet. Stenens sidokanter lära då ha varit något avslagna. Den restes av Norrby på dess nuvarande plats, men har sedermera blivit sönderslagen i trenne delar, sålunda att den övre hälften förblivit hel, under det att nedre hälften kluvits — parallellt med stenens längdaxel — i tvenne lika delar. Under innevarande år har denna nedre hälft blivit bortförd, varvid högra delen tagits av en kolonist och uppstälts som avisare, men uppmärksamgjord på att stenen utgjorde en del av ett fornminne, har kolonisten sedermera återfört den till dess plats; varemot den vänstra delen

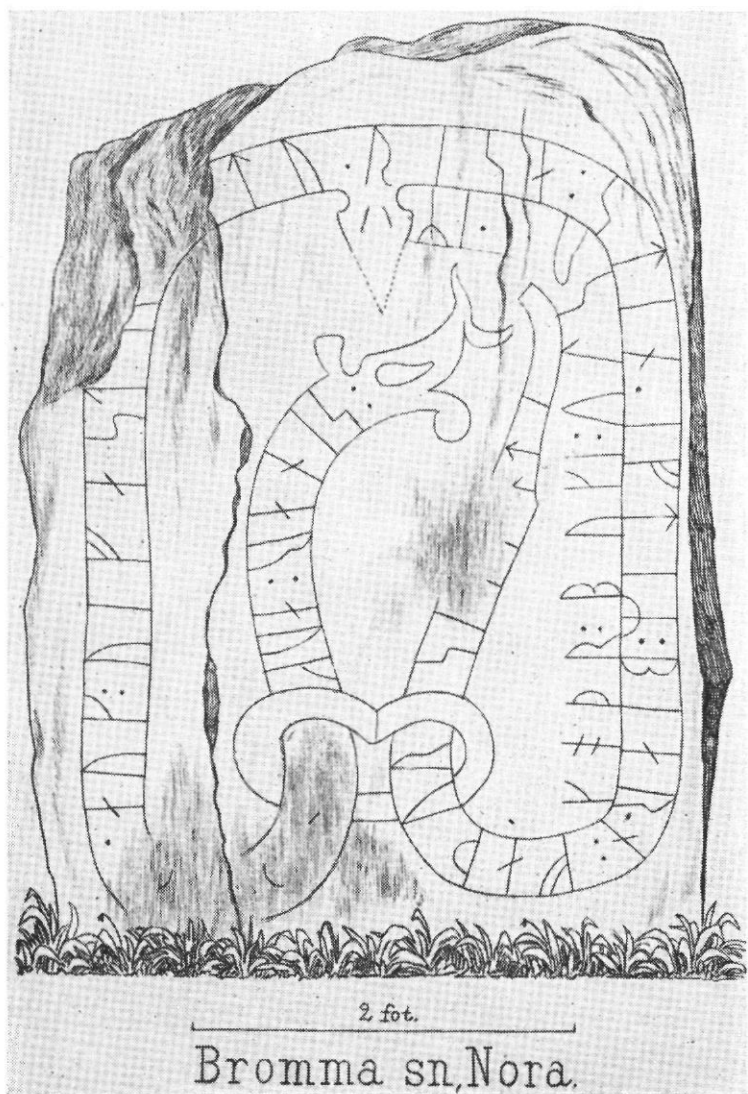

Fig. 46. U 57. Riksby, Bromma församl., Stockholm.
Efter D 2: 29.

Fig. 47. U 57. Riksby, Bromma församl., Stockholm.
Foto av E. Brate 1902.

— vilken tagits av för mig okänd person — ännu ej återfunnits.» På herr Ericsons förslag beslöt Riksantikvarien, att de kvarvarande fragmenten skulle föras till Stockholms Stads Museum. Innan detta beslut hann verkställas, har emellertid det gamla fornminnet råkat ut för ytterligare vandalism. Det övre stycket har splittrats, troligen sprängts sönder, och till större delen skingrats. Tre stycken, ett större och två mindre, finnas nu i behåll i Stadsmuseets samlingar (inv.-n:r 274).

Var stenen ursprungligen har varit rest, veta vi icke. Lillsjön, som en gång har varit en del av Ulvsundafjärden, sträckte sig under vikingatiden längre mot väster än nu. Kanske har stenen stått vid den dåvarande stranden. Eller ock har den måhända varit rest på en plats, där en gammal väg passerade över sankmarken mellan Nora och Riksby. Men tänkbart är också, att stenen någon gång har blivit släpad från sin ursprungliga plats till bäcken för att tjäna som bro.

Dybeck uppkallar stenen efter Nora.¹ Detta beror emellertid tydligen på ett misstag. Stenen har blivit anträffad på Riksby ägor och har sedan stått rest där. Nora var en gård belägen

¹ Med denna beteckning omtalas den i UFT h. 2 (1872) och i *Runverser*.

S om Riksby utmed Drottningholmsvägen; den hörde under Ulvsunda säteri och var åtminstone omkring 1900 obebyggd (se Ekonomiska kartan över Sollentuna hd, jämte Beskrivning).¹

Kvartsrik gnejs. Enligt Brate var storleken av det 1902 bevarade stycket av stenen: höjd 1,55 m., bredd 0,75—0,80 m. Ristningen har varit prydd, säger Brate, av två kors, som icke observerats av Dybeck; de utgjordes av enkla linjer, men fullt tydliga. — Inskriften var, enligt Dybeck, »delvis anfrädd af järnhaltigt vatten».

Inskrift (enligt Brate, med det inom [] supplerat efter Dybeck):

: **sinar** : **auk** **pork** ... [: **auk** : **uifast** -] ... **tu** : **risa** : **stin** : **eftir** : **biarn** : **fapur** **si** - - **oti** **kopr** : **byki** :

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

ulsunti
65

Sinarr ok Þork[ell](?) ok Vifastr [le]tu ræisa stæin æftir Biorn, faður si[nn, b]ondi goðr, byggir i Ulfundi.

»Senar och Torkel och Vifast läto resa stenen efter Björn, sin fader, en god bonde, bodde i Ulvsund.»

Till läsningen: På de i Stockholms Stads Museum förvarade fragmenten läser man följande runor:

: **si** ... **auk** ... **tu** : **r** ... **ir** : **biarn** : **fapur** **si** ... **kopr** : **by** ...

60 **y** är sannolikt stunget; däremot 55 **k** icke stunget. — Det andra namnet, 9—12 **pork**, saknas hos Dybeck. De båda första runorna voro dock enligt Brate »fullt tydliga, den tredje **r** har smalare linjer, och helt nära stenens afslagna kant synes stafven till en fjärde runa, från hvilken roten af kännestreck till **k** synes utgå». 13—22 : **auk** : **uifast** - på den v. delen av stenen, som endast finnes känd genom Dybeck. 22 är nedre delen av en runa, som kan ha varit **r**. Tydligt stunget är enligt Brate 33 **e**; däremot 31 i ostunget. Av runorna 50—51 fanns endast nedre delen av tvenne huvudstavar; 52 **o** var däremot till större delen bevarat. 60 **y** enligt Brate sannolikt stunget. 67 **n** har bst endast t. v. »Något **m**, som Dybeck har, finnes icke» (Brate).

Mansnamnet **sinar** är f. ö. endast känt från en annan inskrift i närheten (U 58), där det tydligen betecknar samme person. Möjligen kan det ingå i ortnamnet *Senesta*, Stigtomta sn, Södermanland (*Sinasta* 1384 SRP n:r 2025). Jfr med samma förled även fsv. *Sinolfwer* (1401 SD ns 1, s. 2).² Bugge återger inskriftens **sinar** som *Stenarr*; han antager sålunda felristning. Detta är emellertid icke längre möjligt, sedan namnet har blivit betygat även genom den senare funna inskriften U 58, betecknat på samma sätt. — Det andra namnet kan givetvis ha varit **porkil** eller **porkir**. — Om namnet *Vifastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Slutet av inskriften har, såsom Bugge framhållit, poetisk form:

*bondi goðr,
byggir i Ulfundi.*

Om satsen *byggir i Ulfundi*, vartill motsvarighet finnes i flera andra inskrifter, se Sö 208 och *Nysvenska studier* 9 (1929), s. 58. Förmodligen är det detta tillägg, som givit anledning till att det föregående uttrycket står i nominativ; man skulle annars ha väntat akkusativ, eftersom det är en bestämning till *Biorn, faður sinn*.

¹ Min uppgift (*Runstenarna i Bromma socken*, s. 26), att runstenen blivit funnen på mark som tillhörde Nora gård är sålunda icke riktig.

² Tidigare har jag tänkt mig möjligheten av att **sinar** skulle kunna vara en ljudlagsenlig utveckling av *Sigmarr* (>**Signarr*>**Sinarr*). Detta skulle möjligen kunna få ett visst stöd därav, att de båda sönerna till **sinar**, som omtalas på U 58, bära namn sammansatta med *Sig*.

Det intressantaste i inskriften är givetvis det sista ordet 63—69 **ulsunti** (Dybeck: **ulsu . . . im**). Bugge har insett, att det är fråga om ortnamnet Ulvsunda (*in vlphsundæ* 1347, *Ulphsunda* 1389, *wlffsund* 1421). Detta tolkas av O. von Friesen som 'sundet där vargar (bruka) simma över'.¹ Möjligen har namngivningen sin grund i någon händelse, som har timat där en gång i forntiden. Namn sådana som Ulvsund (Ulvesund) och Ulvavad ('vargvadet'), nu Ulva, finnas på flera olika håll, bl. a. ett Ulvsundet mellan Kungsör och Köping, där Hedströmmen utfaller i Mälaren (R. Dybeck i *ATS* 1, 1864, s. 181).

Södra delen av Bromma har ända in i senaste tid i stort sett varit en obebyggd och obruten skogsmark. Denna har förmodligen av bönderna i byarna norrut utnyttjats såsom betesmark. Ulvsundafjärden och Lillsjön, som västerut fortsattes av sankmarker bort mot Judarn, utgjorde ett gott skydd mot boskapens farligaste fiende, ulven. Här har det varit svårt för honom att komma över. Södra Bromma utgjorde genom dessa sjöar och sankmarker nästan en ö för sig. En farlig punkt uppstod vid Ulvsunda, där det blev fast mark på ömse sidor av det smala sundet. Där var det relativt lätt att simma över. Måhända erinrar namnet Ulvsunda om att vargar här ha tagit sig över och anställt skada bland boskapen på de södra markerna.

58. Riksby, Bromma församling, Stockholm.

Pl. 34, 38.

Litteratur: Stockholms Dagblad 7/8 1904; E. Brate, Anteckningar (ATA); H. Rydh o. B. Schnittger, Där fädrens kummel stå 1 (2 uppl., 1928), s. 25 f.; E. Wessén, Runstenarna i Bromma, s. 30 f.; Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret nr 221.

Äldre avbildningar: Brate 1904 (ATA); Wessén 1931 a. a.

Två runristningar (U 58 och 59) finnas i fast berghäll på norra sidan av vägen Alvik—Ängby, omkring 650 m. V om Lillsjönäs och omkring 300 m. Ö om vägkorset med avtagsvägar till Drottningholm och Bromma kyrka. Hällen ligger i södra delen av en liten bergbacke, som ännu (1939) icke är bebyggd; runt omkring ligger Linnéa kolonistuguområde. Mot S sluttar berget tämligen skarpt ned mot vägen, som här sedan några år går fram i en djup nedskärning. — Strax V om bergbacken har funnits ett gravfält. — Platsen finnes utmärkt på kartan över »Stockholmstraktens natur- och kulturminnen».

Ristningarna upptäcktes år 1904 av en fornminnesintresserad man, typografen G. Ahlbin († 1938). De hade först varsnats av hans barn under bärplockning. Troligen ha de under århundraden varit täckta av jord och mossa och därför ända till senaste tid förblivit okända.

Den vänstra ristningen, som är den största, börjar 55 cm. ovanför markytan. Höjd 1,87 m., bredd (över korsmitten) 1,16 m. Ristningen är tämligen tydlig och väl bevarad. Den smakfulla behandlingen av mönstret och de jämna, säkra linjerna vittna om en skicklig runmästare. På några ställen är dock ristningsytan skadad genom avflagring, varvid även några delar av inskriften gått förlorade.

Inskrift:

× **sihuiþr** × **auk** × **sihrai-r** × **li-u** × **rista** × **stain** × **þi-ša** **eftr** × **sinar** × **fapur** × **sin** ×

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Sigviðr ok Sigræifr letu rista stæin þennsa æftir Sinar, faður sinn.

»Sigvid och Sigrev läto rista denna sten efter Senar, sin fader.»

Till läsningen: Runorna 17, 21 och 35 äro helt borta genom avflagring. Av 26 t återstår

¹ O. von Friesen i *Namn och bygd* 1930, s. 102; J. Sahlgren, *By- och gårdsnamn i Bromma socken*, s. 13 (särtryck ur: *Bromma hembygdsförenings årsskrift* 1935).